

АРГУМЕНТИ ЗА И ПРОТИВ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯТА – ЧАСТ 1 (ЗА)

Стоян Спахиев
st2022@mail.bg

Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“
Ул. Гео Милев 158, София 1574
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Ключови думи: либерализация, свободна търговия, сравнително предимство, протекционизъм, субсидии, търговски бариери

Резюме: Икономическите аргументи в подкрепа на либерализацията са увеличението на благоденствието чрез по-ефективното разпределение на ресурсите на базата на абсолютните и особено на сравнителните предимства. Моралните аргументи в подкрепа на либерализацията са правото на свободен избор (на икономическите субекти и индивидите) и намаляването (но не и елиминирането) на риска от война чрез увеличение на взаимозависимостта. Социополитическите аргументи в подкрепа на либерализацията са предпазването на местната култура от стагнация и упадък както и осигуряването на по-голяма относителна тежест за по-дълбоко интегрираните търговски блокове.

В част 2 са разгледани аргументите против либерализацията.

ВЪВЕДЕНИЕ

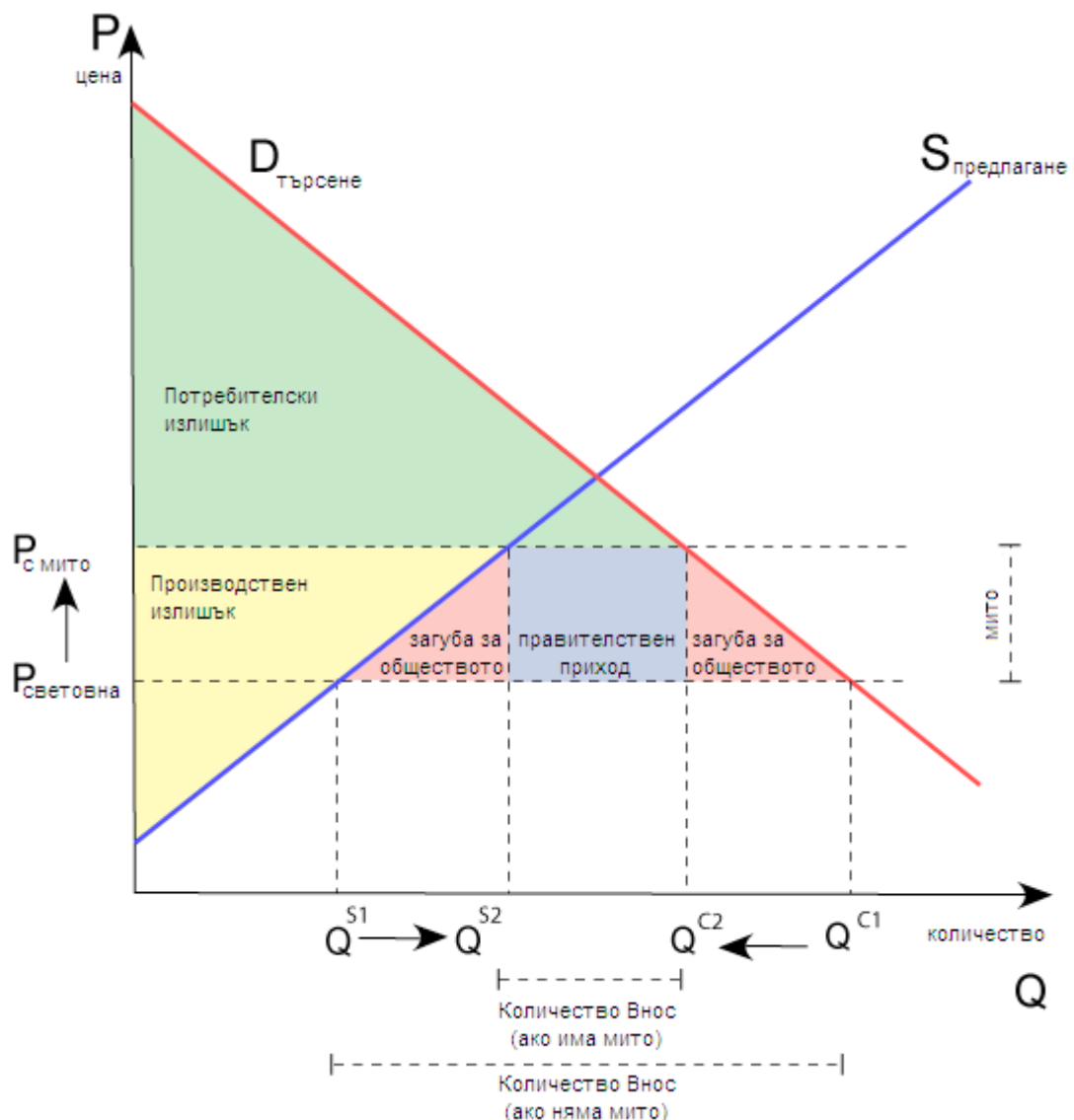
Либерализацията е противоречива тема, която има своите поддръжници и противници. И от двете гледни точки е видно, че в следствие на либерализацията едни субекти печелят, а други губят. От една страна по-либерализираните пазари (с по-малко „странични“ въздействащи непазарни фактори) постигат като цяло по-голяма икономическа ефективност (т.е. продуктът изисква по-малко ресурси за да достигне консуматора). Този краен ефект се получава, тъй като печалбата на печелившите е по-голяма от загубата на губещите. От друга страна, ако някой от „страничните фактори“ е от съществено значение за губещите, се оказва, че макар общият икономически ефект да е положителен конкретна група субекти бива съществено ощетена. На практика ситуацията по света са толкова разнообразни колкото са отделните „икономики“ – затова обикновено стремежът е стъпките по посока либерализиране да се правят поетапно, така че застрашените групи да имат време и възможност да се адаптират успешно.

Споразуменията за либерализация на търговията между развита и развиваща се страна (т.н. споразумение север-юг – названието се дължи на това, че мнозинството от развитите страни са разположени на север, а развиващите се – на юг) биват критикувани от някои групи и в двете страни – в развитите страни производителите на масови стоки (вкл. земеделска продукция) или такива, които изискват повече ръчна работа се оплакват, че евтиния внос от развиващата се страна ще ги изтласка от пазара. По същия начин производителите в развиващата се страна не желаят на „родния“ им

пазар да бъдат конкурирани от технологично по-развити и разполагащите с повече средства компании. Потребителите естествено печелят и в двата случая от по-ниските цени. При споразуменията между две развиващи се страни (юг-юг) тези възражения отпадат, но именно сходството в недоразвитостта на страните пречи да се получат по-големи положителни ефекти (т.е. пазарите им са „малки“ в парично изражение – независимо от голямото население в някои случаи). При споразуменията между две развити страни (север-север) може да се постигне доста дълбока интеграция и се максимизират положителните ефекти, но в някои случаи въпреки тези възможности такива споразумения все още не са сключени (ЕС и САЩ едва в началото на 2007 при германското председателство започнаха по-конкретни разговори на експертно ниво относно подобно търговско споразумение).

АРГУМЕНТИ ЗА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯТА

Аргументите за и против либерализацията (в международен план „свободна търговия“) могат да се класифицират в три групи – икономически, морални и социополитически.

Фиг.1. Въздействие на митото върху количеството и цената на търсените и предлагани стоки. Ефекти на митото върху общественото благосъстояние.

ИКОНОМИЧЕСКИ АРГУМЕНТИ

Класическият икономически анализ показва, че свободната търговия увеличава общият световен продукт, тъй като позволява специализация между държавите (т.е. пълноценно използване на сравнителните им предимства, което води до максимално оползотворяване на наличните ресурси). Специализацията позволява държавите да фокусират ограничените си ресурси в производството на такива стоки (продукти и услуги), при които държавата има сравнително предимство. Ползите от специализацията заедно с синергичният ефект от увеличаване на обема на производството увеличават възможния максимален абсолютен брой стоки, които могат да се произведат в целия свят (граница на производствените възможности). Не само абсолютен брой се увеличава, но и конкретната комбинация от продукти и услуги на практика произведени ще донесат максимална полза за глобалния потребител.

Свободната търговия се свързва с икономическа политика, която позволява по-бърз растеж, чрез липсата на правителствена намеса в търговията, осигуряване на добри условия за предприемачество и инвестиции, което води и до високи доходи на глава от населението. Предполага се, че свободната размяна, поради това че се дължи на свободен избор, е от полза за всички намесени страни (купувач и продавач) – тъй като те сами са избрали да я предприемат. Затова ограниченията на свободната размяна намаляват търговията и в крайна сметка увеличаването на богатството.

Реципрочната свободна търговия в търговски блок при взаимно-намалени (или премахнати) митнически такси води до ползи не само от страна на търсенето (намалени цени), но и от страна на предлагането. Ползите за страната на предлагане като цяло се дължат на това, че ресурсите се пренасочват към компаниите произвеждащи стоки с най-голямо сравнително предимство (спрямо партньорските страни в търговския блок) във всяка страна. Този аргумент за т.н. „създаване на търговия“ се използва за да се покаже, че макар при премахването на бариерите пред вноса някои сектори да пострадат – ресурсите използвани от тях ще се пренасочат към сектори със сравнително предимство (не е нужно да е абсолютно) и като цяло в средносрочен план държавата ще произведе, продаде и изнесе повече. Единственото необходимо условие е секторите, при които страната има сравнителни предимства да предоставят достатъчно пазар, така че в тях да могат да се вложат ресурсите, освободени от неконкурентноспособните сектори. В днешно време това условие е изпълнимо, особено като се има предвид, че в съвременната икономика има сектори, които не само не зависят от географските и климатични условия (т.е. природните дадености, на които хората не могат да влияят), а и разчитат на глобален пазар.

МОРАЛНИ АРГУМЕНТИ

Според либертарианската теория неотменимо право на всеки човек е възможността свободно да разменя резултата от своя труд срещу този от труда на други хора и съответно ограничаването на търговията е неморално априори, тъй като защитава една част от обществото за сметка на всички останали.

Според неолибералните течения във външната политика държави, които търгуват помежду си е по-малко вероятно да си обявят война поради негативните ефекти от рязкото прекъсване на търговските връзки и поради зависимостта им от световната икономика в следствие на дотогавашната специализацията и сравнителни предимства. Търговията увеличава взаимната зависимост между страните, но някои критици на свободната търговия посочват, че Първата Световна Война е започнала между страни със значителна дотогавашна търговия помежду им. От друга страна повечето индустриализирани страни (с изключение на Великобритания) в края на 19-ти век започват да увеличават митническите такси, т.е. националният протекционизъм е

бил във възход именно преди започването на войната. Трудно е да се определи доколко Първата Световна Война, причините за нея и световната икономическа обстановка преди войната са достатъчно близки до модерната глобална икономика за да може да се направи паралел с 1914.

Емблематичен пример за глобализацията е франчайзинговата верига на МакДоналдс – между 122-те страни, където има заведения на веригата са се водили едва една кратка война и два малки конфликта. Наличието на заведения на МакДоналдс не означава значителни търговски връзки или свободна търговия, но показва уравниващия ефект, който глобалната търговия оказва върху потребителите – „идентични” потребители е по-малко вероятно да намерят причина да водят война помежду си. Търговският модел на МакДоналдс става възможен благодарение на свободното движение на капитал – продуктите и персонала в заведенията са местни.

В пост-индустриалните икономики свободната търговия на практика елиминира неравномерното разпределение на ресурсите (една от основните причини за започване на война) – страна като Япония има възможност да внася голяма част от храните и суровините, които са нужни на населението и да изнася високотехнологични продукти. За такава страна алтернативите на търговията са насилственото отнемане на ресурси от друга страна, невероятен научно-технически прогрес (за задоволяване на нуждите само чрез ограничените собствени ресурси) или рязко намаляване на населението и/или жизнения му стандарт. Свободната търговия напротив – в крайна сметка подобрява качеството на продуктите, конкурентоспособността на страните и жизнения стандарт на хората. Освен това увеличената търговия води и до увеличена двустранна комуникация, което позволява да се изгладят идеологическите различия между народите – друга основна причина за започване на война след необходимостта от чуждите ресурси, която също се преодолява чрез свободната търговия.

Според Адам Смит протекционизмът срещу свободната търговия представлява подвеждане на обществото от производителите чрез използване на национализма. Дори общите икономическите интереси да не се нарушават от митническите такси той е бил техен противник, защото е смятал, че патриотизма не трябва да се използва от отделни лица за собственото им забогатяване.

В списъка от мерки за подпомагане на развиващите страни познат като копенхагенски консенсус на Бьорн Ломборг на трето място е търговската либерализация. Посочено е, че чрез нея развитите страни срещу неголям разход ще допринесат значително за развиващите се (като отворят пазарите си чрез намаляване на митата и субсидиите). Мнението на експертите от копенхагенската конференция е, че свободната търговия ще допринесе много повече за подобряване на икономическото състояние на бедните по света отколкото която и да е селскостопанска, политическа или природозащитна програма. Свободното движение на работна сила също би било от полза (но по-малка) в борбата с бедността.

СОЦИОПОЛИТИЧЕСКИ АРГУМЕНТИ

Свободната търговия обогатява културите. Концепцията за „запазване на културата” се основава на представата, че тя е едновременно ценна и застрашена. Дотолкова доколкото местната култура е ценена, продуктите и услугите свързани с нея са желани и затова избирани измежду многото алтернативи. В исторически аспект повечето култури са еволюирали чрез взаимодействие с външни влияния. Опитите да се преустанови този процес чрез издигането на бариери пред търговията и инвестициите лишават културите от положителните влияния, които ги предпазват от стагнация и упадък. Този аргумент се основава на това, че всяка култура еволюира и че свободната

търговия подпомага културния обмен (чрез размяната на продукти свързани с културата – предмети на изкуството, музикални произведения, филми и т.н.).

Свободната търговия подобрява националната сигурност на страната освен като намалява вероятността за война с търговските партньори и като предоставя предимства спрямо останалите страни – в режим на свободна търговия се постига оптимално разпределение на ресурсите, което означава по-голяма икономическа и военна мощ както и достъп до по-развити технологии като цяло. Пример за това е Студената Война, когато за икономически либералните САЩ огромните разходи за военни цели са доста по-поносими отколкото за затворената икономика на СССР.

По-задълбочените етапи на икономическа интеграция като митнически съюз осигуряват по-голяма относителна тежест при търговски преговори на евентуалния търговски блок, отколкото биха имали страните му членки поотделно.

СВОБОДНА РАЗМЯНА И СВОБОДНА ТЪРГОВИЯ

Световната Търговска Организация (WTO – World Trade Organization) е основана на принципа на свободната търговия. Нейната дефиниция за свободна търговия е „търговия при равни условия за всички”. Това означава, че не е достатъчно да се намалят митническите (граничните) такси и количествените ограничения (квоти), а и вътрешните субсидии (които облагодетелстват само местните компании) и закони със сходен резултат. Тези инструменти обаче не са изцяло забранени, а по-скоро във форума на WTO страните регламентират границите, в които тези инструменти са приемливи (например в настоящия кръг преговори развиващите се страни искат земеделските субсидии в развитите страни да бъдат драстично намалени, но това би станало за сметка на техни отстъпки в други области – обявената цел е да има ползи за всички).

АБСОЛЮТНО СВОБОДНА ТЪРГОВИЯ

Според либертарианската теория дефиницията на WTO за свободна търговия е твърде тясна. Според либертарианците правителствените субсидии са друг вид „сравнително предимство” и не трябва да се използват за ограничаване на даден пазар от вносни субсидирани стоки. Според тях ползата от по-евтиния внос е по-голяма от загубата на местните производители, а причината за по-ниската цена на вноските стоки няма значение. Съответно всяко ограничение на вноса (дори на дъмпингови стоки) прави местното общество като цяло по-бедно отколкото при неограничен внос.

Тази позиция не се подкрепя от правителствата в развитите страни поради няколко фактора: групите на производителите и синдикатите са по-организирани от тези на потребителите; „изкуственото” предимство на субсидираните от чуждестранно правителство стоки изглежда много по-малко „правилно” в сравнение с предимствата произтичащи от географското разположение, природните ресурси или уменията на хората в другата страна; някои стратегически модели показват, че вместо митата да се премахнат изведнъж е по-добре да се договаря постепенното им и двустранно намаляване, така че освен потребителите да спечелят и производителите; намаляването на митата съответно намалява и политическата власт и приходите на правителството.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Стефанов, Ст.Ф. „Международна икономика“, София, 2001

ARGUMENTS FOR AND AGAINST LIBERALIZATION – PART 1 (FOR)

Stoyan Spahiev
st2022@mail.bg

*Todor Kableskov University of Transport
158 Geo Milev Str., Sofia
THE REPUBLIC OF BULGARIA*

***Key words:** liberalization, free trade, comparative advantage, protectionism, subsidies, trade barriers*

***Abstract:** The economic arguments in support of liberalization are the wealth creation via more effective resource allocation based on absolute and especially comparative advantages. The moral arguments in support of liberalization are the right of free choice (for the economic subjects and individuals) and the reduction (but not elimination) of the risk of military conflict via the increase of the interdependency. The sociopolitical arguments in support of liberalization are the strengthening of local culture against stagnation and decay, as well as providing a stronger negotiation position for the deeply integrated trade blocs.*

In part 2 are evaluated the arguments against liberalization.